

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Laisvės patikrinimas

Prasidėjus valstybės šimtmečio metams, reikia nusiteikti ne daugiau ar mažiau iškilmingiems proginių renginių minėjimams, o iš tiesų rimtai pagalvoti, kas mums yra valstybė ir kas valstybei esame mes. Ar galima tapatinti valstybę su valdžia, ar žmogaus atmintis iš tiesų siekia tik kelerius metus, pamiršdama ir tai, kas gera, ir tai, kas niekšiška, tad apie dešimtmečių ar amžių atimintį netgi nėra ko kalbėti. O kaip gaila – juk ilgaamžė kultūrinė atmintis labai padėtų susivokti ir suprasti, kas esame, kokie norėtume būti, kokią norėtume matyti savo valstybę.

Valstybės šimtmečio proga turėtume laukti ne tik dovanų, pagiriamųjų kalbų ir saliotų. Besibaigiant metams, pliūptelėjo šmeižto, neapykantos, melo ir pavydo banga. Taip, pavydo – nes iš tiesų turime tai, ko kiti galėtų pavydėti. Viena iš – unikali mūsų partizaninio pasipriešinimo istorija. Tokia tikra, skausminga ir didvyriška, kad įkvepia ir jaudina daugybę mūsų ir ne tik mūsų šalies žmonių – štai kodėl ji taip puolama, niekinama, iš jos tyčiojamosi. Toji neapykantos banga ir jos mastas tik liudija partizanų kovos reikšmę bei prasmę.

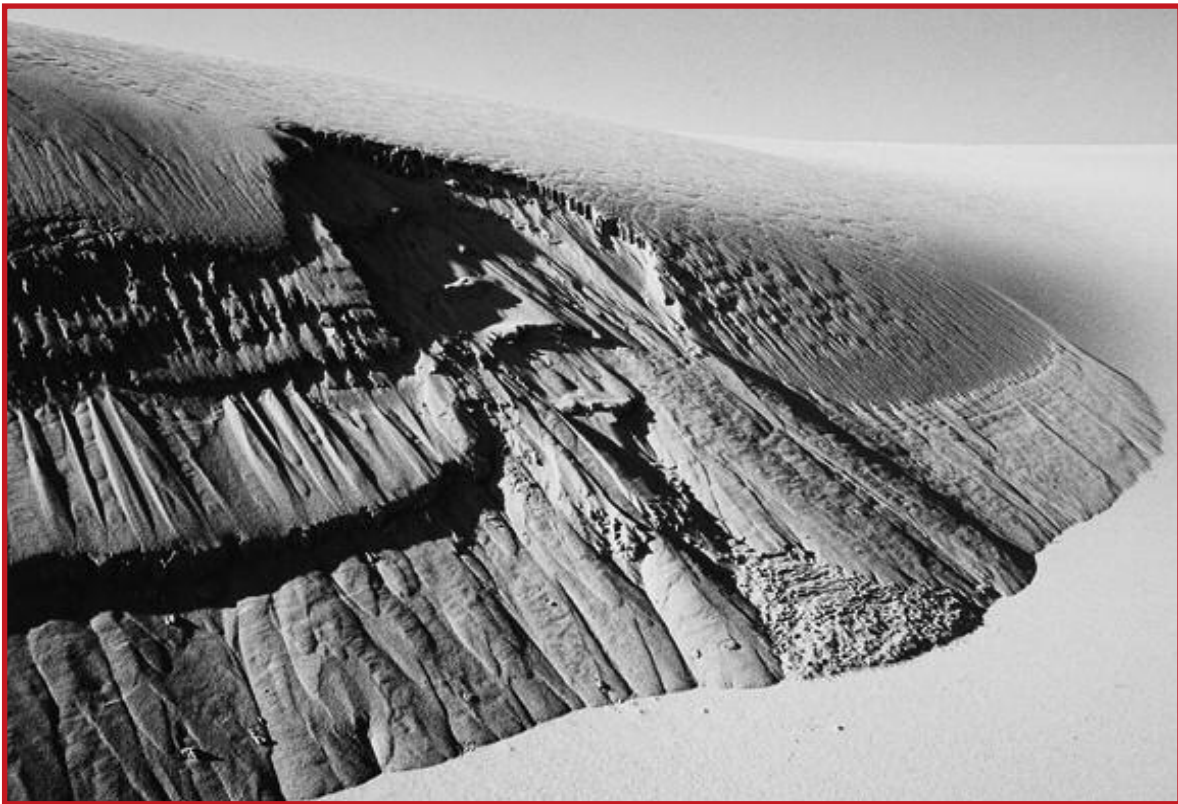
Sausio 13-oji – irgi viena iš tokių dienų, kurią priešui reikia iškreipti. Kad sidabriname istorijos veidrodžio ovale matytume ne spindinčius laisvę gynusių žmonių veidus, o klaikias pamėkles. Totalitarizmo šmėklas. Kad dar sykį – brutaliai ir pasišlykštėtinai, kaip priešas yra įpratęs ir įgudęs – būtų suniekinta tikroji pasiaukojimo prasmė. Ir nereikia puoselėti tuščių vilčių, kad šitas melo puolimas kada nors liausis – jis liesis metai po metų, gal net ir visą amžinybę, kol gyvuos pasaulis ir žmonija. Tai melo prakeiksmas ir laisvės patikrinimas. Laisvės, kurios brangiausias perlas – ne savivalė ar anarchija, o laisvė rinktis, teisė mąstyti ir atsakomybės pareiga.

Regis, Simone Weil rašė, kad intelektui svetimas suvaržymo pojūtis, kad jis nepakenčia, kai jam neleidžiama rinktis, bet liepiama paklusti. Naujieji metai Lietuvoje prasidėjo jaunųjų medikų streiku – viltingu ženklu, kad Lietuvos intelektas ima busti. Galbūt vėliau į gatves išeis mokslininkai, kultūros ir meno darbuotojai. Ir išeiti yra dėl ko – dėl to, kad valdžia apsimeta esanti valstybe. Apsimeta, bet nėra – nes jokia save gerbianči valstybė nemeluoja savo piliečiams ir nelaiko jų kvailiais, nenurodinėja jiems, kaip jie turėtų elgtis savo asmeniniame gyvenime ir nepaskiria į tuos nurodinėtojus būrėjų iš kavos tirščių ar panašios kvalifikacijos puspročių.

Vienas protingas žmogus sakė, kad nereikia mylėti visos žmonijos, nes tai neįmanoma ir netgi kvaila. Pakeisti pasaulio ar kitų žmonių mes irgi, ko gero, nesugebėsime. Pakeisti galime tik vieną vienintelį žmogų pasaulyje – save. Tad nuo savęs ir pradėkime. Ir jeigu bandėte, tai žinote, kaip tai sunku. O jeigu nebandėte, nes laikote save tobulu ir nepakeičiamu – tada į šias eilutes nekreipkite dėmesio.

Ir dar labai svarbu – nepamiršti.

Žmogaus atmintis sukurta tam, kad joje išsietktų viso laiko dimensijos – netgi tos, kurių jau nebėra, netgi tos, kurių dar nėra. Todėl būtų tiesiog šventvagiška, jeigu jūs savo atmintį paverstumėte buities daiktų sandėliuku, užgriozdinančiu jos erdvę. Meskit lauk šlamštą. Tegu jūsų atmintis būna šviesi ir erdvi, tegu joje atsiranda vietos nuostabiems dalykams.

J. Kalvelio nuotr.

Renata Šerelytė

Mes darbininkai, gildijų meistrai,
ir statome tave, tu katedra didžioji.
Atklysta kartais vienišas svetys,
praeina mūsų sielom kaip ugnis
ir naują brėžinį ant sienos išvingiuoja.

Mes kopiam ant siūbuojančių pastolių,
rankas nutraukia įrankis sunkus,
bet tavo valanda, atplaukusi iš tolių,
kaip marių vėjas kaktą pabučiuoja
ir spinduliuodama užpildo mus.

Tada plaktukų bildesys suardo tylą,
kalnai kartoja tūkstančius aidų,
kol sutemos nupuola ant veidų, –
ir tavo tamsūs kontūrai į dangų kyla.

Koks milžiniškas Tu.

Rainer Maria Rilke

Vertė Vytautas Ambrazas-Dubindris

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Laisvės patikrinimas • **2-as psl. Algis Vaškevičius.** Metams prasidėjus – į Mažąją Lietuvą, pas K. Donelaitį • **3-as psl. Audronė V. Škiudaitė.** Mariaus Katiliškio pėdsakais Lietuvoje (2). Gyvenimo drama • **4-as psl. Aldona Žemaitytė.** Valdovų rūmai, gimę iš Sąjūdžio ryžto ir dvasios • **6-as psl. Alina Valantinavičienė.** Prisilietimai, susitikimai, pasikartojimai (6)/ **Rainer Maria Rilke.** Vienas eilėraštis • **7-as psl. Romualdas Kriaučiūnas.** Medžiui nei šilta, nei šalta, ką apie jį žmonės galvoja • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Senoji Kauno rotušės bokšto vėjarodė • Išeivių diplomatijos pagerbimas

Metams prasidėjus – į Mažąją Lietuvą, pas K. Donelaitį

Ragainės pilis stebina savo dydžiu.

Klebonijoje buvo sukurti „Metai“.

Algis Vaškevičius

Sausio 1-oji – ne tik Naujųjų metų pradžia, bet ir lietuvių grožinės literatūros pradininko, poemos „Metai“ autoriaus Kristijono Donelaičio gimimo diena. Nors praėjo jau 304 metai nuo jo gimimo, bet ši data nepamiršta – sausio 1-ąją Klaipėdoje prie paminklo K. Donelaičiui susirinko daugiau kaip pusšimtis žmonių, kurie pliaupiant visai ne žiemiškam lietuvi skaitė poeto eiles, prisiminė jo biografiją, kalbėjo apie jo atminimo įamžinimą. Tai tradicinis susibūrimas, vykstantis nuo 1989-ųjų, kai buvo minimos poeto 275-osios gimimo metinės.

Nepamiršta lietuvių literatūros klasiko ir marijampoliečiai – kai prieš kelerius metus Marijampolės K. Donelaičio draugijos iniciatyva miesto centre, šalia evangelikų-liuteronų bažnyčios iškilo paminklas poetui, prie jo dažnai vyksta renginiai, čia uždegamos žvakės. Jų liepsnelės sužibo ir pirmąją šių metų dieną, kai „Metų“ autoriaus atminimo pagerbti atėjo nedidelis būrelis vietos žmonių.

O jau sausio 2-ąją beveik dvi dešimtys marijampoliečių automobiliais pasuko link Karaliaučiaus krašto, gimtųjų poeto Lazdynėlių ir Tolminkiemio, kur veikia jo memorialinis muziejus, kur esančioje klebonijoje sukurti „Metai“, o bažnyčios kriptoje ilsisi ir poeto palaikai. Nėra lengva ten nuvažiuoti, užtrunka vizos gavimas, ji ir kainuoja, bet tiems, kuriems brangus poeto atminimas, tai nesudaro kliūčių – žmonės važiuoja, lanko Tolminkiemį ir kitas su poetu susijusias vietas, nes jei ne lietuviai, ir vietos žmonės kažin ar vertintų poetą ir suprastų jo kūrybos reikšmę mums ir mūsų literatūrai.

Viskas prasideda jau Rusijos Federacijos muitinės pusėje Kybartuose, visai šalia tos vietos, kur per Lieponos upelį lemtingaisiais 1941-aisiais pasitraukė Lietuvos prezidentas Antanas Smetona. Vietos gyventojai šiemet, jubiliejiniais Lietuvai metais šį faktą ir šią vietą ruošiasi labiau įamžinti, nes neretai atvykę žmonės nori pamatyti, kur gi tas A. Smetona čia ėjo.

Rusijos pasieniečiai visada domisi, kur ir ko per sieną važiuojama, jiems nei Tolminkiemio, nei dabartinis jo pavadinimas Čistyje Prūdy dažniausiai būna negirdėtas, o paminėjus „Metus“ asociacijos kyla tik su kompozitoriaus Antonio Vivaldi „Metų laikais“. Tie, kas turi ilgiau galiojančią vizą ir dažniau važiuoja, pastebi, kad nelabai kaimyninėje srityje laukia lietuvių, pasieniečiams ir muitininkams nesuprantama, kad į jų šalį ne pigesnių vaisių ar maisto prekių bei gėrimų važiuojama, o į Tolminkiemį pas K. Donelaitį skubama ar koks lietuviškas lei-

dins to krašto lietuviams vežamas. Ir kai jau įveikęs visus formalumus važiuoji per tuos ištuštėjusius laukus siaurais medžiais apsodintais keliais, tai taip ir jautiesi tarsi persikėlęs į tą dar Donelaičio laikų Mažąją Lietuvą.

Šiemet Tolminkiemyje ilgametė K. Donelaičio muziejaus direktorė Liudmila Silova svečių iš Lietuvos jau laukė – ir kleboniją pašildė, ir bažnyčią atrakino, ir net savo gaminta šaltiena bei raugintais kopūstais pavaišino. Ji čia dirba nuo 1979-ųjų, beveik keturiasdešimt metų, kai ir buvo atidarytas muziejus. Per tą laiką visko buvo – ir Lietuvos atgimimas, kai dar neatsitvėrus sienomis šimtais ir tūkstančiais čia plaukė lankytojai, vienas po kito suko Lietuvos moksleivių pilni autobusai, vyko įvairiausi renginiai, per pavasario talkas gegužei baigiantis būriai talčininkų nupjaukdavo žolę, išravedavo piktžoles, nušluodavo takus.

Toji buvusio užsienio reikalų ministro Vygaudo Ušacko kadaise dovanota žoliapjovė ir dabar tarnauja, bet kad iš būrio darbuotojų beliko vos trys moteriškos – pati direktorė, ekskursijų vadovė ir kasininkė. Tiesa, dar pora katinų čia gyvena ir lankytojus meiliai pasitinka... Metai daro savo, jau nebeužsuka į Tolminkiemį šitą vietą Lietuvai iš naujo atradęs ir K. Donelaičio bažnyčią mums prikėlęs bei Lazdynėlių vietą atradęs architektas Napalys Kitkauskas – galima tik džiaugtis, jog lėtai, lazdele pasiramščiuodamas šviesuolis, sausio 5-ąją 87-ąją gimtadienį minėjęs, dar retkarčiais į kokį K. Donelaičiui skirtą ar kitą renginį iš lėto ateina.

Metai tikrai daro savo, nes, atrodo, dar ne tiek daug metų nuo klebonijos remonto praėjo, o sienos jau suskilinėjusios, būtina tvarkyti kanalizaciją, stogo čerpės taip pat susikraipė, kai kur vanduo vidun sunkiasi, o iš Lietuvos niekaip neatkeliauja baldai, naujai ekspozicijai pagaminti. Tad K. Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius, šiame poste pakeitęs daugybę metų draugijai vadova-

vusį jau minėtą N. Kitkauską, ieško būdų ir kelių, ką daryti, kad takeliai į Tolminkiemį neužželtų, o tas varvantis stogas ir kiauri langai eksponatams nepakenktų. Pačioje bažnyčioje irgi šalta, čia reikia šildymo, nors stendai gražiai atnaujinti ir ekskursantų „Metų“ eilutės, šįkart ne tik lietuviškai apie Dočį ir jo vargus, bet ir vokiškai paskaitytos skamba taip pat puikiai, kaip ir anksčiau.

Galima džiaugtis tik tuo, kad ilgai delse kaimynai – o Tolminkiemio muziejus priklauso Karaliaučiaus istorijos ir meno muziejui, yra jo filialas – pagaliau, gruodžiui baigiantis, pasirašė sutartį su Lietuvos puse, kad muziejui bus skiriamas didesnis dėmesys, čia vyks įvairūs renginiai, bendromis abiejų šalių pastangomis bus rengiami tarptautiniai projektai, kurie padėtų K. Donelaičio muziejui toliau gyvuoti. Lietuva jam padeda kiek gali, kiekviena elektros lemputė čia iš Lietuvos atkeliavusi, o vietos Čistyje Prūdy kaimo gyventojai neslepia – jiems muziejaus nereikia, prieš kelerius metus jo darbuotojos iš ryto į darbą atėjusios net rasdavo išrautas gėles ir ištryptus gėlynus.

Bet tos liūdnos mintys sklaidosi, kai užlipi į bažnyčios bokštą, o tokią skaisčią ir visai nežemiškai šiltą dieną taip toli matyti, kad net Romintos girios kontūrus gali išžvelgti, šimtamečių ažuolų šakas liesti. Ir jau paskui, kai aplankius poeto kapą ir uždegus ant jo žvakeles suki link Gumbinės, pažvelgi į šalia sėdinčią kaimynę, o ji pasako žodis žodin tai, ką ir pats galvoji: „bet koks geras jausmas čia atvažiuoti, kaip lengvai čia kvėpuojasi, kažkokia energija iš šitos vietos veržiasi“. Taip ir yra, ir jau vien dėl to tiesiog negali čia negrįžti.

Gumbinėje, kuri dabar Gusevu vadinasi ir kurios evangelikų liuteronų bažnyčioje 1714 metais K. Donelaitis buvo pakrikštytas, taip pat malonu rasti poeto įamžinimo ženklų – gražiai sutvarkytame skverelyje stovi jo paminklas, o aplink esančių daugiaabučių namų fasadai išpuošti to laikmečio piešiniais. Stalupėnuose, dabartiniame Nesterove, K. Donelaičio vardu vietos biblioteka pavadinta, bet tuo metu nedirba, nes rusai net 9 dienas šiemet staciatikių Kalėdas ir Naujuosius metus švenčia. Toliau kelias vingiuoja pro Valtarkiemį, kur pas ten kunigavusį Jahaną Jordaną K. Donelaitis dažnai viešėdavo, jį Mišiose pavaduodavo, o poeto našlė Ana Regina po jo mirties J. Jordanui rankraščius atidavusi. Buvusi bažnyčia dar išlikusi, paversta sandėliu, bet atrodo liūdnai.

Netoliese – ir poeto gimtieji Lazdynėliai. Dar 1989 metų balandį čia pasodinta 275 ažuolai, o 1992-aisiais to paties N. Kitkausko rūpesčiu iš Lietuvos atvežtas garsiojo skulptoriaus ir akmentašio Viliaus Orvydo ištašytas paminklinis akmuo, kuriame pirma lietuvių, o po to rusų kalba parašyta, kad tai K. Donelaičio gimtinė. Neseniai už-

Malonus pokalbis Lietuvos konsulate Tilžėje su konsulu B. Makausku (kairėje) ir kunigu A. Gauronsku

Mariaus Katiliškio pėdsakais Lietuvoje (2)

Gyvenimo drama

Jaunavedžiai Albinas Marius Vaitkus ir Elzė Avižonytė-Vaitkienė Pasvalyje.

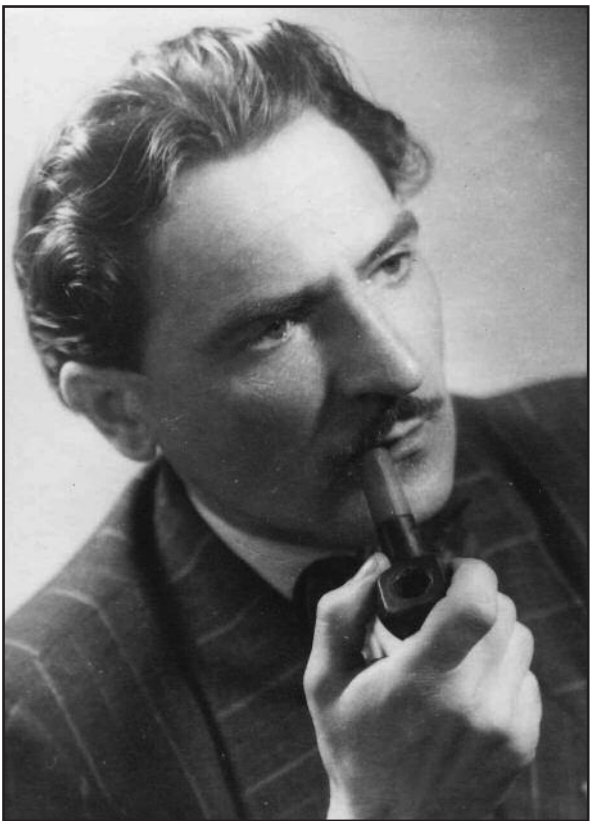
Pasvalio Mariaus Katiliškio viešosios bibliotekos Rankraštyno fondo (F49) nuotr.

Audronė V. Škiudaitė

Tęsinys.

Pradžia 2018 m.sausio 6 d. „Kultūroje“

Kaip ir daugelis baigiantis Antrajam pasauliniam karui pasitraukusiųjų į Vakarus, Albinas Vaitkus, būsimasis rašytojas Marius Katiliškis, patyrė daug gyvenimo išbandymų. Iš Pasvalio, kur jis tuo metu gyveno, artėjant Raudonajai armijai, 1944 m. vasarą jis ant dviračio patraukė į vakarus – į Žemaitiją, prisidėjęs prie būrio kitų pasvaliečių. Kokios priežastys jį vertė trauktis? Matyt, tos pačios, kaip ir visų kitų – baimė represijų, kurias Lietuva patyrė 1940–1941 m. sovietinės okupacijos metu. Jo pirmoji žmona Elzė Avižonytė-Vaitkienė 1991 m. rašytojui prisiminti vakare Pasvalyje sakė: „Susipažinom mes, kai žmones vežė į Sibirą. Pasidėjavome... Deklamavome eilėraščius...” („Darbas“, 1991, nr. 31).

Albinas Marius Vaitkus, būsimasis rašytojas Marius Katiliškis (šį slapyvardį, vėliau tapusį pavarde, jis pirmą kartą įvardija kaip Pasvalyje spaudai parengtos apsakymų knygos „Seno kareivio sugrįžimas“ rankraščio, kuris tuomet liko neatspausdintas, autorių) Pasvalyje, kai susipažino su Elze Avižonyte ir vedė ją.

Pasvalio Mariaus Katiliškio viešosios bibliotekos Rankraštyno fondo (F49) nuotr.

Ką jis veikė karo metais be to, kad toliau dirbo Pasvalio bibliotekos vedėju ir rašė, konkretesnių žinių kol kas nepavyko rasti. Pvz., ar dalyvavo 1941 m. sukilime prieš raudonuosius okupantus? Kad prisidėjo prie būrio ginkluotų vyrų, kurie traukėsi ne šiaip sau, vedini tik rusų baimės, bet ketino susikauti su okupantų armija, sakyti, kad buvo tarp aktyviųjų piliečių. Žemaitijoje jų būrelis prisijungė prie kelių tūkstančių vyrų, sudariusių Lietuvos kariuomenę (Tėvynės apsaugos rinktinę), kuri pasipriešino raudonajai armijai. Kautynėse kaip būrio raštininkas dalyvavo ir Albinas Vaitkus, – visą šią istoriją sužinome iš jo 1980 m. išleisto romano „Išėjusiems negrįžti“. Kad jis pateikia tikslią įvykių kroniką, patvirtina Tėvynės apsaugos rinktinei taip pat priklausęs prof. Bronius Vaškelis. Tiesa, Marius Katiliškis romane ir greičiausiai gyvenime visos tos patriotinės akcijos atžvilgiu buvo gana skeptiškas, romane nuskamba ne viena pašaipi gaidelė karščiausių kovotojų adresu, bet, atrodo, kad tai jo charakterio bruožas – kritiškumas, aštrumas. Kaip matysime iš E. Avižonytės-Vaitkienės užuominos dienoraštyje, jis ir gyvenime retai būdavo linksmas.

Na, bet šio rašinio tikslas – papasakoti jo asmeninę dramą – apie karo išardytą jo pirmąją šeimą.

Pratęsiant ankstesniąją E. Avižonytės citatą apie baisiuosius 1941-uosius – „O vėliau supratome, kad negalime vienas be kito...” A. Vaitkus Pasvalyje pradeda dirbti 1941 m. kovo 1 d., o spalio mėn. jie jau susituokia. Taigi jausmų proveržis. Elzė (Elizabeta, gimusi Amerikoje) – matematikos mokytoja, baigusi mokytojų institutą Klaipėdoje. Jauni žmonės – panašaus amžiaus. Albinui tuomet buvo 27-eri. Abu poetai (Elzės dukterėčia dr. Ilona Avižonytė-Bičkuvienė, gyvenanti Vilniuje, sako, kad jos teta rašė eilėraščius). Jų santuokai Elzės šeima priešinasė, – tai irgi dukterėčios liudijimas. (Kodėl, galima būtų spėlioti. Iš autobiografinio romano „Išėjusiems negrįžti“ galima spręsti, kad buvo gana kritiškas tradiciniam krikščionio tikėjimui, o Elzė ir jos šeima – labai religingi; jaunystės nuotraukose ir giminių prisiminimuose Albinas – dabita, nesiskirdavęs su pypke, menininkas, linkęs į bohemą.) Todėl jaunieji sėda ant dviračių ir važiuoja į Saločius už keliolikos kilometrų nuo Pasvalio, kur slapta susituokia. (I. Bičkuvienė 2011 m. Pasvalio laikraštyje „Darbas“ nr. 44 paskelbia ne tik tetos dienoraščio ištraukas apie jos išgyvenimus Albinui pasitraukus iš Pasvalio, bet ir jų santuokos liudijimo kopiją.) Kartu jie pragyvena trejus sunkius vokiečių okupacijos metus. E. Vaitkienė minėtame literatūros vakare 1991 m. sako, kad išvažiuodamas Albinas ją kvietė vykti kartu, bet ji atsisakiusi: „Prasilenkimo valanda“... Buvo atsisveikinimo. Sunki atsisakyrimo valanda. Pagalvojau: gal amžinai? Ir iš tikrųjų amžinai... Aš negalėjau kartu važiuoti. Jis paklausė. Aš atsakiau, kad nevažiuosiu”.

Dienoraštis rodo, kad ji kankinosi nežinioje daugelį metų, manydama, kad jis žuvo, bet vis tiek laukdama. Kada ji sužino apie kitą jo šeimą? Tikslių liudijimų nėra. Dienoraštyje užuomina apie nusivylimą fiksuojama 1957 m.: „Praeitis apsigaubė šešėliais ir ūkanomis. Skaudu buvo apsigilti žmonėmis, kuriais tikėjau ir kurie buvo artimi”. Romualda Vaitkienė – rašytojo sūnėno Vytauto Vaitkaus žmona, buvusi mokytoja lituanistė, niekur nespausdintame savo tekste mini 1955 m., kuomet Albino tėviškėje Katiliškėse apsilanko Elzytė (taip ji Vaitkuose buvo vadinama). Gal tuomet, nes Albinas su savo šeima ryši jau buvo užmezgęs.

Albino jausmai atsispindi jo Vokietijoje 1948 m. atspausdintoje knygoje „Prasilenkimo valanda”. Tuos rašytojo jausmus labai įtaigiai apibendrina literatūros tyrinėtoja prof. Violeta Kelertienė (www.tekstai.lt): „1992 m. „Rinkinyje ‘Prasilenkimo valanda’, kaip rodo ir pats pavadinimas, autoriui rūpi likimo, atsitiktinumo, išdavystės klausimai. Knyga, išleista praslinkus vos ketveriems metams po tėvynės palikimo, liudija, kad Katiliškis buvo persekiojamas išdavystės idėjos. Tai galėtų būti paaiškinama rašytojo biografijos duomenimis: jis pats išgyveno savo ‘prasilenkimo valandą’ su pirmąja žmona Elze Avižonyte. Tačiau yra ir rimtesnis paaiškinimas, kodėl rinkinio novelės jungianti tema ne tik literatūriškai pateisinama, bet ir sociologiniu bei psichologiniu

požiūriu atspindi išeivių tuometinius rūpesčius – naujai susiformavusią itin skaudžią pasaulėžvalgą. Vieša paslaptimi yra virtęs faktas, jog, pasitrauk-

Elizabeta Avižonytė-Vaitkienė, pirmoji rašytojo Albino Vaitkaus-Mariaus Katiliškio žmona, likusi Lietuvoje.

Iš kn. „Išėjęs negrįžti“, 1986, Čikaga.

dami iš Lietuvos, pabėgėliai norom ar nenorom kažką ‘išdavė’ ne tik asmeniniame lygmenyje (paliko žmonas, vyrus, vaikus, tėvus), bet perkeltine prasme ‘išdavė’ ir tėvynę, palikdami ją pavojams ir okupanto terionei. Tas kaltės jausmas už visoke riopas, tikras ar mažiau tikras išdavystės Katiliškio knygoje ir transformuojamas į įvairiarūšes išdavystes, pasireiškiančias novelių fabulomis.

Nors išdavystės visos asmeniškos, bet rinkinyje matome visokius jų variantus: vyras išduoda dingusią mylimąją ir susideda su jos geriausia drauge, kuri tampa jo žmona, o paskui jį išduoda su nacių („Nelaimė”); vyras miršta, o jo draugas įsimyli jo sužadėtinę („Epizodas”), dieną prieš sutuoktuves nuotaka dingsta be žinios, jaunas is nebegali jos pavyti, nes bėgiai išsprogdinti („Prasilenkimo valanda”). Visos fabulos paženklintos likimo atsitiktinumu, gyvenimo ironija ir tragika, įvykiai dažnai vyksta karo fone. Karas tartum pagreitina normalų gyvenimo tempą, duoda kryptį, paaštrina situacijas, kurios gal ir taip būtų neišvengiamos”.

Valdovų rūmų pietinis fasadas ir Vilniaus katedros Šv. Kazimiero koplyčia.

Vytauto Abrauskos nuotraukos

2017 m. Muziejų naktis Valdovų rūmuose – muziejus tądien sulaukė apie 8 tūkst. lankytojų.

Valdovų rūmai, gimę iš Sąjūdžio ryžto ir drąsos

Aldona Žemaitytė

Valdovų rūmai yra mūsų sostinės Vilniaus širdyje – Katedros aikštėje, kurioje kalėdiniu laikotarpiu suspindi kasmet vis gražėjanti Kalėdų eglė. 2017-ųjų metų perėjimo į 2018-uosius proga ji buvo aprengta prašmatnia įvairiaspalviais bumbulais žiburiuojančia „suknele“. Šalia jos įrengta Kūdikėlio Jėzaus gimimo prakartėlė atrodė tokia vargana ir vos pastebima... Nepaisant to, per kalėdinį laikotarpį, dienomis ir vakarais, prie prakartėlės būriavosi suaugusieji su vaikais, lendančiais pačiupinėti Šventąją šeimyną, su kūdikiais, tiesiančiais į ją savo rankytes, lyg norėtų pasisveikinti... O priešais prakartėlę, kitoje aikštės pusėje, baltumu spindi mūsų sostinės svarbiausioji šventovė – Katedra...

Aikštės viduryje, ant aukšto postamento, stūkso žirgas su greta stovinčiu raiteliu. Kultūrininkės Beatričės Kleizaitės-Vasaris, tapusios ir Valdovų rūmų paramos fondo viena iš steigėjų, rūpesčiu taip yra pagerbtas Lietuvos didysis kunigaikštis Gediminas, Lietuvos sostinės Vilniaus kūrėjas. Tarp Katedros ir Valdovų rūmų vos pastebimas praėjimas į kitapus nusidriekiantį parką, šalia kurio įsikūrę svarbūs Vilniaus muziejai – Lietuvos nacionalinis bei Taikomosios dailės ir dizaino, kuris yra Lietuvos dailės muziejaus padalinys. Tas praėjimas toks nepastebimas, kad atrodo, jog Katedra ir Valdovų rūmai yra vientisas ansamblis. Iš tikrųjų istoriškai taip ir buvo. Katedra ir rūmai buvo neatskiriami.

Taip matome ir mąstome šiandien, o prieš penkiolika metų, apie 2002-uosius, Vilniuje ir net kitur Lietuvoje bei išeivijoje virė ginčai, svarstymai, nuomonės, ar reikia mums tų Valdovų rūmų ir kokie jie turi būti. Kai kas siūlė tik stiklo gaubtu perdengti tą vietą šalia Gedimino kalno, kur pagal archeologų radinius jų būta... Kai kam pati atkūrimo idėja atrodė nepriimtina.... Ačiū Dievui, ginčuose nugalėjo muziejininkų, istorikų, archeologų ir eilinių vilniečių drąsa ir ryžtas. Du tūkstantaisiais metais įstatymą dėl Valdovų rūmų atkūrimo priėmė Vytauto Landsbergio vadovaujamas Lietuvos Respublikos Seimas, o jį pasirašė tuometinis Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus. Daug dėmesio rūpesčio ir net...sveikatos rūmų atkūrimui skyrė ir Prezidentas, ir tuometinis premjeras Algirdas Brazauskas. Verta prisiminti, kad rūmų požemiuose 1988 metais rinkosi sąjūdininkai. O jau Atgimimo pradžioje, kai greta Katedros buvo atkasta tikra „Lietuvos Pompėja“, absoliuti Lietuvos gyventojų dauguma pasisakė už Valdovų rūmų, kaip Lietuvos valstybingumo simbolio, atkūrimą. Ekonominės problemos, politiniai nesutarimai komplikavo šios Atgimimo idėjos įgyvendinimą. Bet vis dėlto rezultatas buvo pasiektas...

Dabar jau baigiamuose atkurti Valdovų rūmuose verda kultūrinis gyvenimas: rūmai tapo Lietuvoje vienu populiariausių daigafunkčių muziejų, kurį gausiai, be pertraukos lanko ir Lietuvos gyventojai, ir užsienio svečiai. Moksleiviai atvedami

Valdovų rūmuose kasmet rengiamos išskirtinės parodos: 2013 m. iš Sankt Peterburgo (Rusija) Ermitažo buvo atvežta mūsų valdovui Žygimantui Senajam ir jo dukrai Jadvygai priklausiusi brangenybių skrynutė.

susipažinti su senosios Lietuvos istorija, nes čia kaupiamos žinios apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją, apie po visą pasaulį pasklidusį jos paveldą, europinius Lietuvos kultūros ir meno ryšius. Tai Valdovų rūmuose dirbančių mokslininkų sfera. Viena kitą keičia laikinosios tarptautinės parodos (nors jau veikia ir trys nuolatinės ekspozicijos), rengiami koncertai, vyksta paskaitos ir aktyvi edukacinė veikla, leidžiamos knygos, net keliomis kalbomis organizuojamos ekskursijos, rengiami valstybės reprezentaciniai renginiai, minėjimai, intensyviai bendradarbiaujama su užsienio analogiškais muziejais.

Valdovų rūmuose galima rasti ir naujausių technologijų sprendimų: 3D virtualios realybės akiniai, kurie mus gali nukelti net į XIII–XIV a., kai kūrėsi Vilniaus pilys, kompiuteriniai terminalai su išsamia informacija apie radinius ir pan. Jauni istorikai ir kiti specialistai, dažniausiai baigę Vilniaus universitetą, čia įsisavina daug naujos informacijos, nes istorinės žinios vis papildomos naujais faktais ir atradimais. Būrys mokslininkų kaupia ir apdoroja įvairią informaciją ir istorinę ikonografinę medžiagą, renkama iš visos Europos ir netgi kitų žemynų šalių (taip pat ir JAV) muziejų, bibliotekų, archyvų.

Dirbant įvairiuose užsienio kultūros paveldo institucijose surinkta medžiaga leido Valdovų rūmų muziejaus darbuotojams sukurti duomenų bazę, kurioje užfiksuota apie 1500 užsieniuose esančių vertybių, susijusių su Lietuvos istorija, jos valdovais. Nuolatinės ir keičiamos parodos kasmet pritraukia vis daugiau lankytojų iš Lietuvos ir užsienio šalių. Turistams Valdovų rūmų turtus parodo dešimtys muziejuje dirbančių (o ir iš miesto ateinančių) gidų, nes nėra nė vienos dienos, kad Valdovų rūmų nelankytų ekskursijos iš Lietuvos ir turistai iš užsienio... Moksleiviai, studentai, pagyvenę ponai ir ponios... Britai, vokiečiai, lenkai, italai, ispanai, baltarusiai, ukrainiečiai, rusai, japonai, prancūzai, amerikiečiai ir t. t.

Valdovų rūmai yra lyg milžiniškas orkestras, ku-

riam vadovauja Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų (taip oficialiai vadinasi atkurtuose Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmuose įsikūręs muziejus) direktorius dr. Vydas Dolinskas. Šio teksto autorės pažintis su direktoriumi prasidėjo tada, kai dar nebuvo Valdovų rūmų muziejaus, o jo planai buvo puoselėjami Lietuvos dailės muziejuje. „Dienovidžio“ žurnale už Valdovų rūmų atkūrimą pasisakė daug garbių to meto vilniečių, menininkų, valstybiškai nusiteikusių mokslininkų, mokytojų ir eilinių piliečių, užsienio lietuvių. „Dienovidyje“ buvo skelbiami tie pasisakymai, o iškilus išeivijos veikėjas, mecenatas Juozas Kazickas įsteigė premiją tiems, kurie prisidėjo prie Rūmų atkūrimo savo finansais, raštais ir žodžiais...

Tokia buvo pradžia. Valdovų rūmų muziejaus direktoriumi tapo Vydas Dolinskas, jaunas istorikas, didelį dėmesį skyręs istorijos šaltinių studijomis, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir jos kultūros, taip pat architektūros ir Bažnyčios istorijos pažinimui, stažavęsis Austrijoje, Vokietijoje, Lenkijoje. V. Dolinsko istorinės medžiagos išmitymas, jo energija renkant informaciją atkuriamiems Valdovų rūmams, glaudūs, kolegiški ryšiai su istorinėse rezidencijose įsikūrusiais muziejais Vidurio ir Vakarų Europoje, tarptautinių ekspertų ir konsultantų komandos subūrimas, Valdovų rūmų atkūrimui aktualių analogiškų sprendimų paieškos, reikšmingi tarptautiniai parodų, mokslinių konferencijų, leidybos, edukacijos projektai, gebėjimas vadovauti naujai suburtam muziejaus kolektyvui buvo įvertintas ir vietinių, ir tarptautinių lygiu.

2014 m. minint Vasario 16-ąją – Lietuvos valstybės atkūrimo dieną – už nuopelnus Lietuvos Respublikai ir už Lietuvos vardo garsinimą pasaulyje jis apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi. Tais pačiais metais Lietuvos pramonininkų konfederacijos prezidiumas V. Dolinskui įteikė Vytauto Andriaus Graičiūno skulptūrinį portretą ir aukso medalį už indėlį atkuriant Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmus ir sukuriant valstybinės reikšmės Nacionalinį muziejų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmus.

2015 ir 2016 m. Vydas Dolinskas buvo apdovanotas trijų užsienio valstybių ordinais. Su visomis šiomis valstybėmis Lietuva istoriškai buvo artimai susijusi, o su šių šalių muziejinėmis ir kitomis atminties institucijomis Valdovų rūmų muziejus palaiko nuolatinius abipusius kultūrinius ryšius. Todėl Švedijos karaliaus Karlo XVI Gustavo jam buvo skirtas karališkasis Šiaurinės žvaigždės ordinas, Lenkijos Respublikos prezidento Bronisław Komorowski sprendimu paskirtas ordinas „Už nuopelnus Lenkijos Respublikai“, o Italijos Respublikos prezidento Sergio Mattarella nutarimu suteiktas Italijos žvaigždės ordinas.

Su Lenkija ir Švedija Lietuvą sieja išskirtiniai istoriniai, dinastiniai, valstybiniai ryšiai. Italijos ir Lietuvos santykiai taip pat nusipelnė atskiroms apmąstymo. Lenkijos karaliene ir Lietuvos didžiąja kunigaikštene tapus Bonai Sforcai, XVI a. Vilnius ir

Nukelta į 5 psl.

Atkelta iš 4 psl.

jame pastatyti ištaiginti renesansiniai Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmai virto vienu svarbiausių politikos, diplomatinės, kultūros ir meno centrų visame Europos regione. Beje, 2009–2014 m. Lietuvos santykiams su Lenkija, Švedija ir Italija Valdovų rūmuose buvo surengtos tarptautinės mokslinės konferencijos, kurių medžiaga lietuvių, lenkų ir anglų kalbomis yra paskelbta atskiromis knygomis.

Valdovų rūmų muziejaus direktorius Vydas Dolinskas užsimena, kad šiais, 2018 metais, ruošiamasi Valdovų rūmuose Vilniuje surengti net kelias parodas, primenančias tradicinius istorinius ryšius. Planuojama, jog iš Florencijos atkeliaus meno paroda, skirta Gotikos, Renesanso, Baroko epochų tapybai. Juk tai laikotarpiai, kai Vilniaus rūmai tarnavo kaip Lietuvos didžiųjų kunigaikščių ir Lenkijos karalių rezidencija... Jei parodą pavyks įgyvendinti, Lietuvos gyventojai, pirmiausia vilniečiai ir sostinės svečiai, galės pamatyti garsiąjų italų tapytojų Beato Angelico, Perugino, Leonardo Vinčio mokytojo, Vasari, Ghirlandaio ir kitų išmybių kūrinius. Kita 2018 m. Valdovų rūmuose planuojama paroda turėtų pristatyti Lietuvos visuomenei bendrą Lietuvos, Lenkijos ir Saksonijos valdovų iš Vėtinų dinastijos paveldą XVII a. pabaigoje – XVIII a. viduryje. Čia bus galima pamatyti netgi valdovų karūnas, deimantais puoštus ordinus, lietuvišką karūnacinį kalaviją ir lietuvišką vėliavą, gražiausių to meto moterų, kilusių iš Lietuvos ir gyvenusių Drezdeno dvare, portretų. Na o jubiliejinių metų pabaigoje Valdovų rūmuose planuojamas svarbus Lenkiją ir Lietuvą jungiantis akcentas – paroda, skirta Adomo Mickevičiaus poemai „Ponas Tadas“, kurios pirmos eilutės skamba tarsi Lietuvos himnas: „Tėvyne Lietuva, mielesnė už sveikatą...“

Vydas Dolinskas mąsto, kad Lietuvos kultūrinės įstaigos turėtų nuolat palaikyti ryšius su Europos ir kitomis valstybėmis bei stengtis įvairiomis formomis (parodomis, leidiniais) susigrąžinti į Lietuvos kultūrinę apyvertą, tautos istorinę atmintį dėl tragiškų istorijos įvykių, pirmiausiai karų, išblaškytus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldo turtus. Šis darbas niekada nesibaigs. Štai net mažo Pietų Italijos Rosano miestelio muziejuje galima atrasti Bonos Sforcos išduotą dovanojimo aktą, kuriame paminėta ir Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė... Visą sukaupią informaciją Valdovų rūmų muziejus ne tik skelbia pats, bet ją dalijasi ir su Vilniaus universiteto, Lietuvos istorijos instituto mokslininkais, rengdami bendrus renginius ar leidinius. Greta mokslinės veiklos labai svarbu žinią kuo plačiau paskleisti muziejaus lankytojams. Todėl

Valdovų rūmai garsėja savo edukacinėmis programomis moksleiviams.

greta informacijos pateikimo ekspozicijose, parodose, pasitelkiamos teatro ir muzikos formos, rengiamos švietėjiškos paskaitos, kuriose, be kita ko, tribūną pasidalinti savo tyrimų rezultatais gauna ir jauni mokslininkai, doktorantai.

Supratingas Valdovų rūmų muziejaus kolektyvas suteikia galimybę daugeliui Lietuvos ir užsienio menininkų čia surengti koncertus ar spektaklius. Ir ne tik rūmų salėse, bet vasarą ir Didžiajame kieme, kur muziejaus partneriai rengia muzikos festivalį „Midsummer“ ar „Kinas po žvaigždėmis“. Čia dainavo garsus italų kilmės JAV tenoras Charles Castronovo, spektaklius statė žymusis mūsų režisierius Eimuntas Nekrošius, kasmet galima pamatyti tiek naujus, tiek klasika tapusius kino filmus. Rūmuose vyksta ir „Banchetto musicale“ senosios muzikos festivalis, kitų XVI–XVII a. senosios Europos muzikos atlikėjų koncertai. Tarp Kalėdų ir Naujųjų metų rengiamas festivalis „Kalėdos Valdovų rūmuose“. Todėl nestebina, kad per metus Valdovų rūmų muziejų ir jame rodomus renginius per metus aplanko daugiau kaip 200 tūkstančių lankytojų.

„Vilnius – sako Valdovų rūmų muziejaus direktorius Vydas Dolinskas – yra labai gyvybingas savo kultūriniu gyvenimu. Sakykim, per Kalėdas kiekvienoje sostinės salėje ar bažnyčioje vis kas nors vyksta, o žiū-

rovų ir klausytojų būna apstu“. Valdovų rūmų muziejaus erdvės irgi tapo šio kultūrinio landšafto integralia dalimi. Įdomu tai, kad pavyzdžiui, Varšuvoje į senosios muzikos koncertus ateina apie 100 lankytojų, o Vilniuje, Valdovų rūmuose, tas šimtas yra tik minimumas...

Į Valdovų rūmų muziejaus ekspozicijas, parodas, įvairius renginius renkasi daug jaunimo, kurį patraukia netgi senosios muzikos koncertai. Tai džiugina Valdovų rūmų muziejaus direktorių. Valdovų rūmus mėgsta ir senjorai, užsienio turistai, moksleiviai. Per metus šiuose rūmuose įvyksta daugiau kaip 200 renginių – beveik kiekvieną darbo dieną po reginį. Lyginant su Lenkijos ar kitų kaimyninių kraštų muziejų lankomumu, situacija Vilniuje tikrai nebloga. Žinoma, užsienio turistų galėtų būti ir daugiau... Čia turėtų aktyviau padirbėti Turizmo departamentas.

Beje, gal ne vieną vilnietį ar miesto svečią domina, kada gi bus atvertos likusios atkuriamų Valdovų rūmų erdvės, nes juk 2013 m. buvo atidaryta tik vadinamoji „A dalis“. Valdovų rūmų direktorius Vydas Dolinskas atskleidžia „paslaptį“. 2018 m. liepos 6 d. planuojama užbaigti visų Valdovų rūmų atkūrimą ir lankytojams atidaryti vadinamąją „B dalį“, kuri beveik tokia pat didelė, kaip ir ankstesnioji.

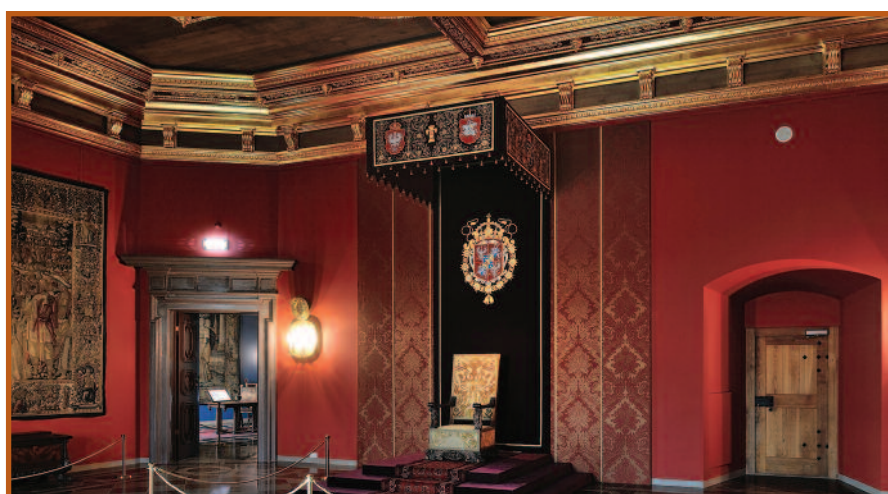
Toje „B dalyje“ – t. y. Valdovų rūmų šiaurės vakarų korpuse bei dar neįrengtose vakarų ir rytų korpusų dalyse – pirmiausiai bus išplėstos jau eg-

zistuojančios nuolatinės archeologinė, interjerų bei lobyno ekspozicijos. Atsirastų ir trys naujos teminės ekspozicijos, skirtos ginkluotei ir šarvams, kasdieniam gyvenimui bei muzikinei kultūrai. Čia greta archeologinių radinių bus rodomos ir naujai išgytos vertybės. Bus galima susipažinti su valdovo virtuve, itališkos operos keliais į Lietuvą. Juk Vilniuje pirmosios operos buvo pastatytos anksčiau nei Londone ar Paryžiuje... Antrojoje Valdovų rūmų dalyje bus atverti trys lankytojų centrai, skirti moksleivių edukacijai, įvairiems renginiams bei laikinoms nacionalinėms ir tarptautinėms parodoms. Tuomet palengvės ir muziejaus darbas, nes rengiant laikiną parodą nereikės demontuoti nuolatinių ekspozicijų, o vėliau jų vėl sugrąžinti.

Aktualia tema išlieka bendradarbiavimas su mūsų išeivija... Nors Lietuvoje sukurtas Valdovų rūmų paramos fondas jau baigė savo veiklą, bet toliau veikia Valdovų rūmų paramos komitetas JAV. Dalį fondų veiklos formų perima Valdovų rūmų muziejus, telkiantis ir rėmėjus. Valdovų rūmų muziejaus direktorius Vydas Dolinskas dėkoja Valdovų rūmų paramos komiteto JAV pirmininkei Reginai Narušienei, ilgamečiui Valdovų rūmų paramos fondo vadovui Edmundui Kulikauskui ir kitiems aktyviems išeivijos kultūrininkams (Kaziui Almenui, Kęstučiui Pauliui Žygui, Mildai Napjus, dabar jau a.a. Gabrieliui Žemkalniui ir kt.) už paramą atkuriant Valdovų rūmus, telkiant lėšas ir populiarinant atkūrimo idėją.

Direktorius primena, kad bendradarbiavimas su Komitetu toliau tęsiamas. Štai 2017 m. toliau buvo dekoruojama Gotikinė antikamera (prieškambaris prieš sosto salę) rūmų antrajame aukšte: polichromuojamos skliautų nerviūros, o raktiniai akmenys su heraldiniais ženklais ne tik polichromuojami, bet ir auksuojami. Išeivija finansavo beveik visus šios salės dekoru elementus, tad Gotikinę antikamerą galima vadinti „Lietuvių išeivijos sale“. Praeitais metais išeivijos kultūrininkė Stefa Alšėnaitė Urban, kartu su Komitetu, taip pat muziejui padėjo sukurti XVII a. itališkojo klavesino kopiją. Šis instrumentas netrukus bus atgabentas iš Vokietijos ir bus naudojamas tiek senosios muzikos atlikimui, tiek ir moksleivių edukaciniais užsiėmimais.

P.S. Dar bus galima daug pasakoti apie išeivijos paramą Valdovų rūmų atkūrimui, tačiau tai palikime jau kitam straipsniui. Tada išsamiau susipažinsime ir su Valdovų rūmų muziejaus dabartiniu valdovu – Vydu Dolinsku, reto gabumo, išminties ir mokėjimo suderinti daug darbų ir suvienyti daug bendradarbių žmogumi... ☐

Antroji rūmų dalis bus atverta lankytojams 2018 m. liepos 6 d. Čia matote barokinę sosto salę po lubų ir sienų dekoravimo.

BALZEKO LIETUVIŲ KULTŪROS MUZIEJUS

Parodas „No Home To Go To“ ir „Misija Sibiras 2017“, galima pamatyti kasdien, septynias dienas per savaitę, nuo 10 val. r. iki 4 val. p.p.

Muziejuje darbo dienomis veikia **Genealoginių tyrimų centras**.

Dovanų parduotuvėlėje, kuri dirba septynias dienas per savaitę, galima įsigyti originalių dovanų įvairioms progoms.

Jurgio Gimbutos sukurtas geležinis kryžius iš Vilniaus – 6" x 12". Liko tik 5.

6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629 • tel. 773-582-6500 • www.balzekasmuseum.org

Esė

Alina Valantinavičienė

Tęsinys. Pradžia 2017 m. gruodžio 9 d. „Kultūroje“

Išbandomi laisve

O tėvynėje vyko šviesių ir viltingų dalykų. Žmonėms patiko teisingumas. Nereikia pamiršti, kad materialiai dori žmonės nebuvo turtingi. Vi- siems buvo atrėžta po didesnę gabalą žemės ir su- teikta nuosavybės teisė ja naudotis. Kitiems grą- žintas nacionalizuotas senelių ar tėvų turtas. Taip buvome dar kartą išbandomi laisve. Ir kai kurie dar kartą apiplėšė save. Vienoje pažįstamų šeimoje augo trys vaikai: sūnus ir dvi dukros. Visi buvo pa- našaus amžiaus, artimi ir nuo vaikystės įpratinti tar- pusavyje dalintis. Seserys labai didžiavosi, kai jau- nesnysis brolis baigė agronomijos mokslus ir ėjo gana aukštas pareigas žemės ūkio srityje. Tačiau jo viduje augo gajus godumo daigas: griebk viską, ką tik gyvenimas pasiūlo. O pasiūlė nemažą plotą gero ir brandaus nacionalizuoto senelių miško. Tada brolis išmainė seseris į pinigų: tyliai susi- tvarkė dokumentus taip, kad miškas, kurį sodino visų trijų senelis, atiteko jam vienam. Daugiau trys vienos šeimos vaikai nebuvo susitikę jau kokią pen- kiolika metų. Seserys sako pasiilgusios ir susitik- ti norėtų, tačiau brolis neatsiliepia. Tiesiog žmogus savo valia pasirinko tremtį iš šeimos į gūdų už- maršties mišką. Tačiau kiekvienam poelgiui galima surasti jo priežastį. Jei augalas džiūna ir nebepuo- šia aplinkos, mes apžiūrime šaknis. Kai automobi- lis tampa nestabilus kelyje, patikriname ratus ir vai- ro mechanizmą.

Degraduojant tautai žvilgsnis krypsta į istori- nes šaknis. Juk tas brolis, miško siena atsitvėręs nuo šeimos, mokykliniais metais skaitė grobikų istori- jas, ir tai buvo vadinama istorijos mokslu. O grįžęs po tokių pamokų vaikas šaldytuve rasdavo dešros, kurią tėtis parnešdavo iš mėsos kombinato. Ne už- dirbdavo ar nupirkdavo, o tiesiog parnešdavo. Tai vyko vos ne kiekvienoje šeimoje. Grobstymas neteko vagystės statuso. Psichologinių eksperimentų pa- galba yra įrodyta, kad žmogų ilgesnį laiką uždarius į amoralią aplinką, jo jautrumas blogiui stipriai su- mažėja. Štai sudužusios šeimos priežastis. Žmogus, gavęs laisvę „būti“, pasirinko „turėti“. Sistemos ge- ležinis kumštis suspaudė žmogiškumą. O šį kumš- tį atgniaužti yra labai sunku, nes ties savimi dė- mesys liko labai išblaškytas. Taigi sunku buvo su- sikaupiti ir ties arčiausiai esančiais dalykais: šeima, sveikata, draugyste. Visa tai klebėjo. Pats žmogus galėjo neigti, kad nieko bloga neatsitiko, – jis gerai

J. Kalvelio nuotraukos

uždirba. Tačiau jo vaikus mokantys mokytojai, žmo- nos, naktimis laukiančios savo verslininko vyro, kal- bėjo, kad reikalai nėra geri. „Neprisimenu dvasinės draugystės šilumos. Barniai, kombinacijos, barniai, pamokymai, beprasmiai skubėjimai, barniai, pinigų skaičiavimas, barniai...“ (Alė Rūta, p. 484)

Ar prisimenate tą sportiniais bateliais, trenin- gais ir aukso grandinėle apsišarvavusį tipą? Taip, tai buvo mažos savivertės pasipūtęs karys, ku- ris pralaimėjo visas pergales prieš save patį ir prarado viską, kas buvo arčiausiai jo. Bet jis uždirbo milijoną! Įdomu, kokie as- menybės parametrai garan- tavo tokią sėkmę? Dažniau- siai – nebaigtas vidurinis iš- silavinimas, gyvenimo mo- kykla ir geležiniame kumš- tyje užspauštas dvasingumas.

Sėkmė motyvuoja sėk- mei. O sėkmės raktas su pa- kabuku „Griebk, kol gyvas“ tapo dalies žmonių gyvenimo misija. Tempas didėjo. Ap- lenkei naujesnį „Mersedes“, savivertė kilstelėjo lygiagre- čiai spidometro padalai. Už- dirbai daugiau pinigų, vėl savivertė kilstelėjo lygiagre- čiai piniginės storiui. Žmo- gus gyveno dėl kitų akių, bet ne sau. Jam atrodė, kad jis turteja, bet iš tiesų skurdo. Ratai riedėjo į griovį, galvos – nuo pečių tiek tiesiogine, tiek perkeltine prasme. „Ka- ras keliuose“, „kova už vie- tą“, „sėkmės šūvis“, „griū- vanti šeima“ ir panašūs mi- litaristiniai terminai laisvo- je šalyje skambėjo gana keis- tai. Po gero dešimtmečio lais- vės metų įvažiuojant į di- džiuosius miestus apimdavo slogutis: tuščiais langais žio- jėjantys įmantrios, bet ne- skoningos architektūros pri- vatūs namai priminė karo vaizdus. Lyg žmogaus norėta pastatyti sau namą, lyg – baž- nyčią su keliais bokštais, bet languose taip ir nebuvo švie- sos. Kaimuose irgi galėjai iš- vysti panašių griuvimo ženklų. Išlipi iš automobilio prie griūvančios fermos ir fotog-

rafuoja berželius, augančius ant kiauro stogo, lau- ko gėles, kurios taip linksmai žydi ant irstančios pa- langės... Kadras, dar kadras, dar vienas, jau dangaus fone... Kaip galėčiau pavadinti tokių nuotraukų cik- lą? – svarstau. „Pergalės šventimas“? Man ši min- tis labai patinka...

Nesunaikinama

Sako, žmogus yra vienintelė būtybė žemėje, nepasiduodanti entropijai. Gal ir esi šioje žemėje tam, kad pagrįstum šį teiginį? Ir daugiau nieko iš tavęs, žmogau, neprašoma. Jeigu suprastum, kad bu- vimas sudužusios formos šuke nėra nykimas, at- virkščiai, – brandinimas. Sovietmečiu buvo toks šū- kis: „Sukursime šviesų rytojų!“ Politinio kalėjimo sąlygomis tai buvo melas, iliuzija. Laisvės sąlygomis šis šūkis nuskamba: „Susikurk šukėje gyvenimą!“ Kuriančio tavęs niekas negalės sutrupinti, nes šu- kėje atsiras vietos Jam. O ateistų būrelyje tau sakė: „Jo nėra!“ Kai klimpo ir išsiderino gyvenimo ratai, tu pakartojai vėl, kad Jo nėra. Buvai su- brendusiame kūne, o mąstei kaip vaikas. Yra toks psichologinis eksperimentas, įrodantis negebėjimą mąstyti abstrakčiai. Pasirodo, jei ant lėlės, kurią vai- kas ką tik laikė rankose, užmesti audinį ir jis jos ne- besimatys, vaikas pagalvos, kad lėlės nebėra. Jis dar nesupranta, kad nematomi dalykai taip pat egzis- tuoja. Vaikas yra tuščia šukė, į kurią galima pri- pildyti ir šviesos, ir smėlio. Tačiau tik laisvą valią savyje pajutęs žmogus pradeda augti. Ir auga žmo- gus rinkdamasis kuo jam būti: kūrėju ar smėlio krū- va.

Todėl jaučiu didelį dėkingumą Alei Rūtai, kuri ištuštėjusioje Dainorynėje apgyvendino rašytoją ir vaiką. Aš mačiau ten Dievą, kuriantį ir augantį. O taip ilgai šiuose namuose jam neatsirado vietos! Ra- šytojos ranka tik pabaigoje nuvalė laikinumo dul- kes nuo langų. O viduje – pergalės šventimo jausmas: žmogaus sunaikinti neįmanoma. Žmogus gali būti įkalintas savo vertybėse, gali tarnauti mažmožių die- vams, nesirūpinti artimu, klysti, bet visada atsi- randa kitas žmogus, kuris atpirks labai netobulą tavo gyvenimą. Žinoma, tas žmogus yra šviesos pusėje. Sakau sau: gera būti šviesoje, bet delnus reikia lai- kyti atvirus...

Pabaiga kitame numeryje

RAINER
MARIA RILKE

Žodžiai,
kad
užmigtum

Norėčiau ką
nors liūliuoti,
pabūti kam nors draugu.
Tave, lyg lopšy užklotą,
lydėt į miegus, iš miegų.
Norėčiau tik vienas žinot namuos,
kad naktį buvo vėsu.
Norėčiau klausytis miškų tolumos,
tavęs ir pasaulių visų.
Susišaukia laikrodžiai dūžiais. Gilus
man verias laikų šulinys.
Praeina gatve prašalaitis vėlus
ir svetimus lodo šunis.
Paskui bus tylą. Ant tavęs išsiskleis
mano akys tamsoj ir budės,
ir švelniai laikys tave, ir paleis
jeigu daiktas koks sujudės.

Vertė Antanas Gailius

Pas K. Donelaitį

Atkelta iš 2 psl.

rašas atnaujintas, o šią vietą prižiūri už kelių kilometrų esančios Gumbinės moksleiviai. Dega-
me žvakes ir džiaugiamės, kad turime šią vietą,
kuri ilgam buvo dingusi iš žemėlapių, nes kaimo
seniai nebelikę.

O iš Lazdynėlių keliaujame link Ragainės, da-
bartinio Nemano. Čia dar išlikusi išpūdinga pilis
iš XIII amžiaus, stebinanti savo dydžiu. Ragainė
brangi ir tuo, kad čia gyveno ir liuteronų evan-
gelikų bažnyčioje kunigavo Martynas Mažvydas,
laikomas pirmosios lietuviškos knygos autoriumi.
Kažkur čia jis ir palaidotas, bet jo palaikai nerasti
– visai neseniai kai kam buvo kilusi idėja tuos pa-
laikus rasti ir gal net Lietuvon pargabenti. Bet to-
kia mintis G. Skamaročiui bei kitiems šio krašto
mylėtojams neatrodo tinkanti – gal ir gerai būtų
rasti M. Mažvydo palaikus, bet jie ir turėtų ilsė-
tis čia, kur tiek metų buvo.

Kelionės pabaigai pasiliekame apsilanky-
mą Tilžėje, dabartiniame Sovetske, kur veikia Lie-
tuvos konsulas ir jame mūsų jau laukia kon-
sulas, istorikas, Punsko krašto lietuvis Bronius
Makauskas. Ir ne vienas laukia – dar pasikviečia
ir daug metų čia dirbantį lietuvių kunigą Anuprą
Gauronską. Šiemet aštuoniasdešimtmetį minė-
siantis kunigas buvo tas, kuris šiame krašte įkū-
rė 21 lietuvišką parapiją, pastatydino 4 koplyčias
ir restauravo 3 bažnyčias bei nuo 1989-ųjų iki šios
dienos kunigauja.

„Esu vienintelis lietuvis tarp 22 katalikų
kunigų Karaliaučiaus krašte, kiti yra baltarusiai,
lenkai, slovakai. Lietuvių mažėja, žmonės nu-
tautėja, bet į pamaldas dar renkasi, mano pa-
slaugų dar reikia. Nėra lengva čia dirbti, santy-
kiai su vietos valdžia irgi būna sudėtingi, bet savo
misiją vykdysiu iki galo”, – sako mums kunigas,
kurį, žinant visas aplinkybes, tikrai gali šventu
žmogumi vadinti.

Ilgas, šiltas ir įdomus pokalbis mezgasi šitoje
Lietuvos salelėje. B. Makauskas atviras – norėtųsi
padaryti daugiau lietuviybės labui čia, bet viskas
lėtai, sudėtingai vyksta, daug įvairių derinimų
reikia, o kai abiejų šalių tarpusavio santykiai
nėra geri, tai šitą kiekvienas jaučia. Šiemet lie-
pą baigsis jo kadencija, bet nori dar gražų pa-
minklėlį įamžinant lietuvių Tilžėje pastatyti,
nori ir Vydūną, kurio 150-osios metinės bus mi-
nimos kovą ir kuris čia praleido beveik 50 metų
įamžinti, ir daug kitų darbų padaryti, bet nela-
bai ką nuveiksi, kai reprezentacinės konsulato iš-
laidos metams tesiekia varganus 2000 eurų, o iš
vizų uždarbis mažėja, nes jei anksčiau jų per me-
tus išduodavo 25 tūkstančius, tai dabar – tik 12
tūkstančių. „Bet ir anais laikais lietuviams ne-
buvo lengva, tad kiek dar pajėgsiu ir suspėsiu,
tiek bandysiu kuo daugiau padaryti”, – sako jis
atsisveikindamas.

Atgal kelias – beveik dvi valandos, tad yra apie
ką pamąstyti, ką aptarti ir apibendrinti. Ir svar-
biausia, kaip sakė ir konsulas, ir kiti čia sutikti lie-
tuviai – lankykite šitą kraštą, nepamirškite jo ir
pagalvokite, kas būtų mūsų Lietuva be Mažosios
Lietuvos, be raštijos, be knygnešių, galų gale – be
K. Donelaičio. Tad tikrai pagalvokime... □

Ant K. Donelaičio kapo dega žvakelės.

A. Vaškevičiaus nuotr.

Medžiui nei šilta, nei šalta, ką apie jį žmonės galvoja

Grybiškių ąžuolas, savo amžių skaičiuojantis nuo 1517 m. Dieveniškių regioninis parkas

Raganų eglė, išrinkta Metų medžiu. Rambynų regioninis parkas

Romualdas Kriaučiūnas

Visada atidžiai perskaitau Renatos Šerelytės ve-
damuosius „Kultūros” priede. Perskaitau,
pasidžiaugiu jos lakia kalba ir minčių gilu-
mu bei išdėstymu. Kartais jai ir laiškutį parašau. Su
dėmesiu skaičiau ir jos vedamąjį „Žmogaus ir medžio
būtis” gruodžio 9 d. „Kultūroje”. Beskaitant man pa-
gailo medžio. Vedamasis pradedamas teigiant, kad
autorė nieko blogo neturinti prieš medžius kaip Vieš-
paties kūrinius, kaip poezijos ar mokslinio tyrinėjimo
objektus, tačiau jai nemalonu, kad jie virsta stabais.
Tada jų garbinimas ima ją erzinti. Toliau ji sako, kad
medį pateikia kaip dvasios inertiškumo, nejudrumo,
tingumo simbolį, nors kaip augalas jis niekuo dė-
tas. „Nenoriu su įdvasintais medžiais nei kalbėtis, nei
jiems guostis ar patarimo prašyti, nei manyti, kad
juose gyvena dievai”. Autorei atrodo, kad ir emigra-
cija yra pagrįsta egzistenciniu siaubu, noru ištrūkti
iš medžio brolybės nelaisvės.

Visa tai buvau beužmirštas, bet štai į rankas pa-
teko 1962 m. „Girios aidas”, nr. 20. Jį leido Lietuvių
miškininkų sąjunga išeivijoje. Žurnalo pradžioje
spausdinamas 1885 m. Maironio parašytas eilėraštis
„Miškas ūžia”.

*Miškas ūžia, verkia, gaudžia;
Vėjas žalių medį laužo;
Nuliūdimas širdį spaudžia,
Lyg kad replėmis ją gniauzia.*

*Girios tamsios, jūs galingos,
Kur išnykote plačiausios?
Dienos praeities garsingos,
Kur pradingote, brangiausios?*

*Miškas verkia didžiagirių:
Baisūs kirviai jas išskynė;
Verkia Lietuva didvyrių:
Jų neprikelia tėvynė.*

*Kas mums praeitį grąžintų,
Ir jos garsą, ir jos galią?
Kas tuos kaulus atgaivintų,
Kur po žemėmis išbalę?*

Pirmajame straipsnyje anykštėnas prof. Jonas
Kuprionis rašo apie miško dvasinių vertybių nau-
dojimą ir naują bilijoninę pramonę. Noriu glaustai
pristatyti jo mintis apie miško vertės supratimą se-
novėje.

Skaitydami senus raštus, kuriuose atvaizduoja-
mi ano meto žmogaus santykiai su mišku, aiškiai ma-
tome, kad miškas tada dominavo ne tik materiali-
niame, bet ir dvasiniame žmogaus gyvenime. „Geras
pavyzdys yra mūsų protėviai, senovės lietuviai. Jie
buvo tipingi girių gyventojai. Giria veikė į jų gyve-
nimo būdą ir jų dvasią. Kai kurie gamtos arba girių
aspektai tiek giliai paveikė lietuvių sielą, kad jų pėd-

sakai yra persidavę net iki šiandienių kartų. Miškas
lietuviui ir dabar yra kas tai nepaprasto, didingo, tar-
si kokia šventykla”.

Profesorius teigė, kad senovės lietuvių pažiūras
ir miško vertinimą labai vaizdžiai yra išreiškęs
Antanas Baranauskas savo poemoje lietuviškai gam-
tai „Anykščių šilelis”:

*...Nes ir miškas lietuvių kaip tikrai galėjęs
taip visados raminęs, visados mylėjęs.
Žvėrim, paukščiais ir vaisiais dengęs ir penėjęs.
Ir neprietelius mušti griūdamas padėjęs.
Sunkioj dienoj duodavęs slaptas nuo baisybių,
liūdnojo dienoj – paveikslą visokių ramybių,
linksmoj dienoj daugybę visokių gražybių,
kožnam mete dėl kožno visokių gėrybių...”*

Nors ir tada medis buvo svarbiausia medžiaga
troboms statyti, kurui, padargams ir pan., bet šalia
to miškas buvo dvasinės paguodos, gėrio ir grožio šal-
tinis. „Lietuvio vaizduotė vedė net iki to, kad gra-
žesnės alkos jam atrodė kaip Bažnyčia, kuriuoje pa-
tys dievai gyvena”. Tik vėlesniais laikais į mišką vis
labiau pradėta žiūrėti kaip į medienos kietmetrių
skaičių. Kai miškų specialistai kalba apie mišką, jų
mintyse dominuoja sąvokos apie medynų tankumą,
prieauglį, stiebų lankstumą ir jų piniginę vertę.

Tačiau žmonės, susikoncentravę į miestus, vis la-
biau pradeda ilgėtis pilnatvės laisvės ir tikrojo grožio.
Vis dažniau ir vis ilgesniam laikui jie nori išsiveržti
iš suspaustų mūro sienų į atvirą gamtą, įkvėpti pilną
krūtinę gryno oro ir pasigėrėti gražiais gamtos vaiz-
dais. Čia nėra ekskursas į romantiką. Mišką ir ap-
skritai gamtą galima panaudoti miško pramogoms.
Gamta panaudojama grožiui, gėriui, sportui, dvasi-
niam poilsiui, ir tai yra vvertinama. „O šios vertybės
tautai ir bendrai žmonijai yra neįkainuojamos, nes kur
kitur geriau rasi gryną, natūralią, nefalsifikuotą tie-
są, gėrį ir grožį kaip gamoje, josios gražiausioj puoš-
menoj – miške. Juo gausėnis šių vertybių naudoji-
mas, juo didesnė palaima tai tautai, tam kraštui”. Tai
nesenstantys apmąstymai, išsakyti prieš 55 metus.

Visa tai beskaitydamas prisiminiau Stelmužės
ąžuolą Lietuvoje, dangų siekiančius raudonmedžius
Amerikoje, Dainavos jaunimo stovykloje pušyne po at-
viru dangumi įrengtą koplyčią ir šimtametį ąžuolą
prie Spyglio ežerėlio. Daugelį metų po šiuo ąžuolu jau-
nimas dalyvauja šv. Mišiose ir garbina šio ąžuolo ir
pasaulio Tvėrėją. Prisiminiau ir Dzūkijos miškus, glo-
bojusių tėvynę mylinčius partizanus ir tebeaugi-
nančius grybus, uogas ir žvėrelius. Prisiminiau ir prieš
15 metų Pasaulio Lietuvių Bendruomenės suvažia-
vimo proga prie Druskininkų sodintus ąžuoliukus.

Daug metų praleidęs gamtoje, turėjau progų
džiaugtis Dievo dovana pasauliui. Man patinka kal-
nai, ežerai ir miškai. Jeigu iš jų galėčiau turėti tik du,
pasirinkčiau ežerus ir miškus. Jei galėčiau pasirinkti
tik vieną iš trijų, net nekiltų klausimas, ką. Tai būtų
miškai. □

Gyvenimo drama

Atkelta iš 3 psl.

Kada Elzė ir Albinas turėjo tiesioginį ryšį, nežinia, bet jis buvo. I. Bičkuvienė sako, kad jos teta E. Vaitkienė buvo gavusi buvusiojo vyro laišką, rašytą iš Lemonto, tik be datos. Greičiausiai ji (ar brolis Benediktas Vaitkus, kurį aplankė Elzė) turėjo galimybės jam papriekiaštauti, nes M. Katiliškio laiškas aštrus (laišką Ilona rado tarp tetos daiktų po jos mirties). Albinas teisinasi, kad negalėjęs jai pranešti apie save, nes bijojęs pakenkti. Tokių liudijimų daug – pasitraukusieji iš tiesų bijojo apie save pranešti artimiesiems, manydami, kad taip jiems pakenks. Paprastai žinią apie save perduodavę, ir tai netiesiogiai, po kelerių metų, kiti – net po dešimtmečio. Ir artimieji tikrai būdavo persekiojami, net ir negavę laiškų iš pasitraukusiojo šeimos nario. Sovietai, jeigu ir nežinodavo konkrečiai, bet įtardavo, kad sūnus, vyras ar brolis yra pasitraukęs į Vakarų, ir šeimas terorizuodavo. Buvo persekiojama ir Elzė Vaitkienė. Iš ankinta tardymų ir grasinimų ji paklausė patarimo nutraukti santuoką su Albinu Vaitkumi. Kada tai įvyks-

Albinas Vaitkus – Marius Katiliškis

ta, taip pat nežinia. Bet tai bus vėliau, o dabar pasklaidykime jos dienoraščio eilutes, rašytas tuojau po išsiskyrimo su mylimuoju 1944 m. vasarą.

2011 m. balandžio 14 d. Pasvalio laikraštyje „Darbas“ nr. 44 buvo paskelbti fragmentai iš Mariaus Katiliškio – Albino Mariaus Vaitkaus pirmosios žmonos Elzės Avižonytės-Vaitkienės dienoraščio, rašyto 1944-1957 m., kuriuos spaudai parengė gydytoja dr. Ilona Avižonytė-Bičkuvienė.

Dienoraščio fragmentus lydi prierašas

Pasvalyje, Kalno gatvėje, tebestovi ir šiandien du namai. Vienas pažymėtas 10-uoju numeriu, kitas – 14-uoju. Atrodytų niekuo neišsiskiriantys, tik gal skurdžiau atrodantys, palyginus su kitais, šalia esančiais: ir langinės jau pakrypę, sunkiai beranda šviesa kelią į trobos vidų, užkalto durys, o slenkščio, rodos, gyva dvasia seniai nėra mindžiojus.

Nedaug dar kas atsimena šių namų ryšį su pasvaliečių klasiku

Mariumi Katiliškiu (Albinu Vaitkumi), jo pirmaisiais žingsniais Pasvalio apylinkėse, pirmąją žmoną Elzė Avižonytę – matematikos mokytoją, Klaipėdos pedagoginio instituto pirmosios laidos absolventę. Keturioliktajame name nuomojosi kambarį Albinas Vaitkus, atvykęs dirbti į Pasvalio biblioteką. Čia pirmąkart šie du jauni žmonės pamatė vienas kitą ir krito viens kitam į širdį. Netrukus, 1941 metais spalio 14 dieną, slapčia dviračiais nuvykę į Saločių bažnyčią, susituokė (Lietuvos respublika, Saločių metrikinė apylinkė, metrikos nr. 78). „Šią dieną įvyko didžioji meilės ir ištikimybės priesaika“. Bendrą gyvenimą pradėjo Kalno gatvėje, dešimtajame name, kur gyveno iki 1944 metų „prasilenkimo valandos“. Turbūt šiuos laikus geriausiai atmena dar ir šiandien tebešlamantys ant kalno, prie Lėvens, didingi uosiai, kuriuos sodino pats Marius Katiliškis. Sodino kartu su E. Avižonytės broliu, gyvenusiu Vilniuje, su kuriuo buvo gerais draugais, kartu gaudydavo Mūsoje žuvis, keliaudavo dviračiais pas naujus gimines. O alaus gamybos ceremonija uošvijoje, o pypkė, kurią prikimšdavo uošvio augintu tabaku, o nenuilstamas noras bendrauti su žmonėmis, vis ką pasišymint užrašuose.

Laikas nenumaldomai skuba pirmyn, vis mažiau lieka prisiminimų. Medžiai, pastatai, kaip ir žmonės, turi savo egzistavimo, būties terminus, viskas pamažu išnyksta. Greit bėga laikas. Šiomet jau sueina lygiai 20 metų, kai E. Avižonytė, tikėjime, surado savąją užuovėją gimtojoje taip mylėtoje žemėje, ten, kur Lėvuo tyvuliuoja, kur taip gražiai neužmirštuolės žydi. Gal vis dėlto ateisiantiems po mūsų verta palikti nors nedidelius prisiminimus, atminimo ženklus, apie čia gyvenusius, mylėjusius ir dirbusius žmones.

Prasilenkimo valanda 1944 metais buvo ir atsisveikinimo. Sunki atsiskyrimo valanda, atsiskyrimo amžinai (Darbas, 1991 m., balandžio 20 d. Nr. 31, 3 psl.). Galbūt ta valanda nebuvo visiškai neplanuota. Kartu su Elze ir Albinu nusprendęs vykti ir Elzės brolis Jonas, bet neturėjo dviračio, o vyresnysis brolis Antanas savojo neatidavė. Išvykstant iš Pasvalio uošvis dovanojo turėtą revolverį...

Sunkus tolesnis buvęs abiejų gyvenimas. E. Avižonytė-Vaitkienė, kelerius metus nieko nežinodama apie vyrą, labai išgyveno, buvo persekiojama saugumiečių, tardoma.

Net ir brolis Jonas, gerai išlaikęs egzaminus į teisės fakultetą Vilniaus universitete, nebuvo priimtas – taip pat pateko į nepatikimųjų sąrašus.

Tęsinys kitame numeryje

Klaidos atitaisymas

2017.10.21 „Kultūroje“ įsivėlė klaida. Stasio Goštauto straipsnyje „Prisiminimai apie Gerimą Peniką“ neteisingai nurodyti Gerimanto Peniko gimimo metai – 1930. Turėtų būti 1932. Atsiprašome.

Kultūros kronika

Besibaigiant 2017-iesiems, Vilniuje, „Vaidilos“ teatre, buvo surengtas tautinio paveldo atgaivinimo dešimtmečio paminėjimas. Padėkos raštai buvo įteikti audėjoms Zitai Paulikienei už medžiagos tautiniams kostiumams audimą, audimo tradicijos tęsimą ir perdavimą bei Irenai Onai Vilienei už aukštaitiškų juostų tradicijos saugojimą ir perdavimą jaunajai kartai, kalviui Evaldui Kapčiui už senojo kalvystės amato puoselėjimą ir pristatymą kultūros renginiuose, tradicinių amatų meistrams Laimutei Fedosejevai už kūrybišką tradicinio karpymo ir raižymo tradicijų puoselėjimą, sklaidą, aktyvų dalyvavimą tradicinės kultūros renginiuose, Klemensui Lovčikui už kryždirbystės ir žaislininkystės tradicijų puoselėjimą Žemaitijoje ir Klaidui Navickui už senojo karpymo, medžio raižymo tradicijos kūrybingą tęsimą ir perdavimą.

Metams baigiantis, Kultūros ministerijoje buvo pristatytas Žiniasklaidos priemonių naudojimo raštingumo lygio nustatymo tyrimas. Pagrindiniai tyrimo tikslai – nustatyti ir įvertinti gyventojų gebėjimą naudotis žiniasklaidos priemonėmis, kritiškai vertinti žiniasklaidos priemonėse pateiktą informaciją ir jų komunikacinius gebėjimus. Taip pat buvo svarbu iširti, kaip gyventojai vertina lietuviškose žiniasklaidos priemonėse pateikiamą informaciją ir pačias žiniasklaidos priemones. Aukščiausiai įvertintas Lietuvos žiniasklaidos priemonių rodiklis – 33,5 balai iš 50. Tai reiškia, jog Lietuvos žiniasklaida rengia pakankamai priemonių Lietuvos tautinių mažumų kalbomis (39 balai). Informacinės grėsmės bei žiniasklaidos priemonių nepriklausomumas atitinkamai įvertinti 31,3 ir 30,1 balais. Žemiausiai įvertintas kriterijus – komunikaciniai gebėjimai (2,9 balai iš 100). Neigiami pilietiško dalyvavimo ir turinio kūrimo įvertinimai parodė, kad Lietuvos gyventojai nėra linkę savo nuomonės politiniams ar pilietiniams klausimais reikšti viešai. Taip pat maža dalis respondentų per pastaruosius metus yra sukūrę literatūros kūrinį, straipsnį, vaizdinę ar garsinę medžiagą.

Lietuvos Respublikos ambasada Jungtinėje Karalystėje ir Lietuvos kultūros institutas kvietė lietuvius menininkus pasinaudoti neeiline galimybe ir sudalyvauti konkurse stipendijai didžiausioje tarptautinėje rezidencijų programoje „Delfina Foundation“ gauti. Rezidencijos laimėtoju tapo menininkas Robertas Narkus. Menininko Roberto Narkaus meninės praktikos ašis – performatyvumas, jis veikia tam tikrais principais, kuriais organizuoja ne tik savo meninės produkcijos gamybą, bet ir savo mastymą, santykius su visuomenės nariais ir korporacijomis. „Delfina Foundation“ – tai menininkų rezidencija, kurioje ugdomi naujosios kartos menininkai ir kuratoriai. Įsikūrusi naujai renovuotuose Edwardian namuose netoli Bekingemo rūmų, ši nevyriausybinė organizacija puoselėja meno talentus, rūpinasi rezidencijų ir viešųjų programų paramos klausimais. Organizacija bendradarbiauja ne tik su Jungtinės Karalystės, bet ir tarptautiniais partneriais visame pasaulyje iš Šiaurės Afrikos, Afrikos, Brazilijos, Turkijos, Bangladešo, Indijos, Čekijos ir kitų šalių.